

NHỮNG ĐẶC TRƯNG NỔI BẬT TRONG LỐI SỐNG VÀ NHÂN CÁCH HỒ CHÍ MINH

OUTSTANDING CHARACTERISTICS IN LIFESTYLE AND PERSONALITY OF HO CHI MINH

HOÀNG CHÍ BẢO^(*)

TÓM TẮT: Hồ Chí Minh là hình ảnh tốt đẹp nhất của dân tộc Việt Nam. Người sống mãi trong lòng dân và trong trái tim nhân loại. Người suốt đời tranh đấu cho Độc lập - Tự do của Tổ quốc và Dân tộc, cho Hạnh phúc của nhân dân, giải phóng dân tộc để phát triển dân tộc, độc lập dân tộc gắn liền với chủ nghĩa xã hội. Người tận tụy phấn đấu hy sinh, dâng hiến trọn vẹn đời mình cho nhân dân, dân tộc và nhân loại. Giản dị và khiêm nhường, nhân ái và vị tha, bao dung và tinh tế là những đặc trưng cao quý cho lối sống và nhân cách Hồ Chí Minh.

Từ khóa: lối sống, nhân cách, lối sống và nhân cách Hồ Chí Minh.

ABSTRACT: Ho Chi Minh is the best example of Vietnamese nation. He lives forever in the heart of Vietnamese people and mankind. He struggled for the Independence - Freedom of his Nation, the Happiness of his People, national liberation for national development, national independence in association with socialism. He was dedicated to strive, sacrifice, devoted all of his life for people and mankind. Simple and humble, compassionate and altruistic, generous and sophisticated are noble characteristics of Ho Chi Minh lifestyle and personality.

Key words: lifestyle, personality, Ho Chi Minh's lifestyle and personality.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong đánh giá của bạn bè quốc tế và trong tình cảm thương yêu, kính trọng, ngưỡng mộ sâu sắc của các dân tộc trên thế giới dành cho Bác Hồ, chúng ta không sao kể hết những sự tôn vinh cao quý, những lời lẽ chân thành, cảm động tận đáy lòng. Một trong những nhận xét lắng đọng nhất, bền bỉ cùng thời gian và sự sống, neo đậu mãi mãi trong ký ức như “làm tổ” trong tâm hồn chúng ta được cất lên từ tiếng nói

của bạn bè là Hồ Chí Minh - hình ảnh tốt đẹp nhất của dân tộc Việt Nam!

Nhờ có Bác Hồ, thế giới hiểu Việt Nam. Càng hiểu Việt Nam bao nhiêu, bạn bè của chúng ta ở khắp mọi miền trên thế giới càng yêu mến, quý trọng Bác Hồ bấy nhiêu.

Đến Việt Nam, dù khác màu da, tiếng nói, có thể khác cả chính kiến và quan điểm, nhưng tất cả đều cùng chung một tiếng gọi triu mến: “Bác Hồ”! Đã từ lâu, “Bác Hồ” đã trở thành từ vựng trong thế

^(*) GS.TS. Chuyên gia cao cấp, nguyên Ủy viên Hội đồng Lý luận Trung ương

giới hiện đại, biểu trưng cho hòa bình và hữu nghị, cho tình yêu và niềm tin, cho lòng nhân ái, vị tha và tinh thần khoan dung văn hóa.

Với đất nước và dân tộc Việt Nam, Bác đã *hóa thân* vào tất cả, đó là một sự *dâng hiến* trọn vẹn đến diêu kỳ. Bác có mặt trong đời sống hằng ngày của mỗi gia đình, mỗi cảnh đời, mỗi số phận, mỗi con người Việt Nam. Lối sống và nhân cách Hồ Chí Minh với những đặc trưng nổi bật đã trở thành tấm gương sáng mãi để chúng ta noi theo.

2. NHỮNG ĐẶC TRƯNG NỔI BẬT TRONG LỐI SỐNG VÀ NHÂN CÁCH HỒ CHÍ MINH

Khiêm nhường là một phẩm chất cao quý của Người. Giản dị là đặc trưng nổi bật trong lối sống của Người. Nó tự nhiên, thành phong cách Hồ Chí Minh, định hình thành giá trị của nhân cách và văn hóa Hồ Chí Minh.

Người không gọi bản “Di chúc” lịch sử của Người là “Di chúc”, mà chỉ coi đó là một bức thư, là mấy lời để lại cho đồng bào và đồng chí trước lúc đi xa. Trong bản “Di chúc”, Người đã để lại muôn vàn tình thương yêu cho mỗi chúng ta, Người ký thác vào chúng ta đức tin và biết bao niềm hy vọng. Người học trò xuất sắc của Chủ tịch Hồ Chí Minh là Thủ tướng Phạm Văn Đồng khi còn sống đã nói: *“trong trái tim và trong tình thương mệnh mông của Bác có chỗ cho tất cả mọi người”*.

Sự nghiệp vĩ đại của Người đã để lại những dấu ấn không thể phai mờ trong lịch sử dân tộc và lịch sử thế giới hiện đại. Công hiến vô giá của Người đã được cả dân tộc và nhân loại khẳng định, tôn vinh.

Đó là những cống hiến của vĩ nhân có tầm vóc và ảnh hưởng mạnh mẽ, sâu rộng nhất trong hàng ngũ các vĩ nhân ở thế kỷ XX.

Với thế giới, Người là ngọn cờ đầu thức tỉnh các dân tộc bị áp bức, đi tiên phong trong cuộc đấu tranh chống chủ nghĩa thực dân, giải phóng các dân tộc thuộc địa, vì độc lập tự do và nêu cao phẩm giá con người.

Với dân tộc, Người biểu thị ý chí, lòng dũng cảm và đức hy sinh của toàn dân, *“thà hy sinh tất cả, quyết không để mất nước, quyết không chịu làm nô lệ. Không có gì quý hơn độc lập tự do”*.

Người là linh hồn của khối đại đoàn kết toàn dân tộc, đoàn kết để chiến đấu và chiến thắng, đại đoàn kết để đi tới đại thành công.

Người còn là tấm gương mẫu mực của thực hành dân chủ và dân vận, đem lại sức sống bền bỉ của đoàn kết và đồng thuận, nuôi dưỡng phong trào thi đua yêu nước. Những việc làm này của Người đã sản sinh ra biết bao anh hùng, chiến sĩ thi đua, những điển hình người tốt việc tốt để kháng chiến *mau* thắng lợi và kiến quốc *chắc* thành công, để có độc lập tự do hạnh phúc thực sự cho dân, cho nước và chế độ xã hội chủ nghĩa tốt đẹp nhất định sẽ được xây dựng thành công trên đất nước ta.

Trong những thực hành lớn, theo suốt cả cuộc đời của Người, sâu sắc và cảm động nhất, bao trùm và nổi bật nhất, trở thành *thực hành của mọi thực hành*, đó là *thực hành đạo đức cách mạng cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư*. Người là hiện thân của một con người hành động, nhất quán giữa nói và làm, theo phương châm nói ít làm nhiều, có làm được thì mới nói,

và nhiều khi, không cần nói, chỉ lấy việc làm thay cho lời nói. Chúng ta hiểu, việc làm, hành động tự nó toát lên tư tưởng. Phương châm ấy, phong cách ấy làm nổi bật ở Người lối sống *trung thực* và *thiết thực*. Trung thực với chính mình, với con người, với tổ chức và đoàn thể, cao cả và thiêng liêng nhất là trung thực với nhân dân, với đồng bào, chiến sĩ mà suốt đời Người gắn bó, thương yêu, tôn trọng và tin cậy. Trung thực trong suy nghĩ và trong việc làm, trong nhận thức và hành động. Bởi thế mà trọng sự thật, yêu chân lý, thực hành nhất quán đạo lý, đạo nghĩa ở đời và làm người, suốt đời thân dân, một đời chính tâm để dân chủ phải thực sự là tài sản quý báu nhất trên đời của dân. Và chữ LIÊM, chữ CHÍNH phải được đặt lên hàng đầu trong bảng giá trị đạo đức và nhân cách của người cách mạng.

Người chủ trương mọi việc lớn, nhỏ ở đời đều phải thiết thực để đem lại quyền lợi cho dân, tuyệt đối tránh xa thói hình thức phù phiếm khoa trương, có hại tới dân. Người thực hành tiết kiệm để lo cho dân, bởi thương dân mà tiết kiệm. Người hiểu rõ hơn ai hết, mỗi đồng tiền bát gạo mà ta tiêu dùng đều từ mồ hôi nước mắt của dân làm ra. Người coi lãng phí là không thương dân, tham ô là ăn cắp của dân, có tội với dân, với nước. Người thức tỉnh chúng ta về liêm và liêm sỉ, khi nói rằng, tham lam là rất đáng xấu hổ, người cách mạng đã nguyện một lòng hy sinh vì dân vì nước thì *phải không tham gì hết, phải có dũng khí đứng ngoài vòng danh lợi, tuyệt đối không màng danh lợi*. Cuộc đời, lẽ sống và lối sống của Người là minh chứng trung thực và cảm động nhất cho động cơ, mục đích sống của

Người. Với Hồ Chí Minh, Tổ quốc là trên hết, dân tộc là trên hết, nhân dân là người chủ, ở địa vị cao nhất, cán bộ đảng viên, công chức, từ chủ tịch nước cho đến nhân viên phục vụ đều là đầy tớ, công bộc của dân.

Đảng lãnh đạo, cầm quyền, phải nêu gương sáng đó trong toàn Đảng, trong từng chi bộ, trong mỗi đảng viên để thực hành “dĩ công vi thượng”, phê phán và lên án nghiêm khắc “dĩ công dinh tư”, trừng trị tất cả những kẻ bất liêm, bất kể họ là ai, làm việc gì, bất kể họ ở cương vị nào. Chỉ như thế mới làm cho Đảng trong sạch vững mạnh, mới là Đảng chân chính cách mạng, mới làm cho Đảng là đạo đức, là văn minh để *dân tin, dân phục, dân yêu, dân tự hào về Đảng của mình*. Bác Hồ của chúng ta đã sống và hành động như vậy, bởi thế *Người sống mãi trong lòng dân và trong trái tim nhân loại*.

Tư tưởng và sự nghiệp đã làm nên tầm vóc vĩ nhân của Người. Sự tác động, ảnh hưởng và sức lan tỏa của tư tưởng và sự nghiệp vĩ nhân còn ở đạo đức, nhân cách và văn hóa làm người mà con người mang tầm vóc vĩ nhân đó để lại dấu ấn trong lịch sử.

Đại văn hào Pháp, Victor Hugo đã từng nói về vĩ nhân với tất cả sự khâm phục và ngưỡng mộ: “*Trước một trí tuệ uyên bác thì tôi cúi đầu bái phục, trước một nhân cách cao cả thì tôi quỳ gối tôn thờ*”. Bác Hồ là người có cả trí tuệ uyên bác và nhân cách cao cả đó. Bác Hồ của chúng ta, sống cuộc đời 79 mùa xuân, tự nguyện *dấn thân, dâng hiến* cả đời mình cho dân tộc và nhân loại, cả cuộc đời lao động, đấu tranh và thương yêu.

Mọi thể hệ người Việt Nam và nhiều thể hệ bạn bè của Việt Nam trên trái đất này có ấn tượng sâu sắc *không thể nào quên* về Người, nghĩ về Người, nhớ tới Người *với tất cả niềm xúc động*, nói *những lời cảm động chân thành tự trái tim* bởi còn cảm nhận được *đời sống và lối sống hằng ngày của Người*. Đó là lối sống thanh tao, giản dị và tinh tế của một con người đứng với tất cả giá trị Chân - Thiện - Mỹ và ý nghĩa tốt đẹp về sự hoàn thiện nhân cách, về sự thực hành triết lý nhân sinh “vô ngã vị tha” ở tầm cao tư tưởng thời đại, ở sự kết tinh và thăng hoa những giá trị văn hóa của dân tộc và nhân loại.

Nơi ở và làm việc của Người, những vật dụng thân thương, gần gũi của Người nay đã trở thành kỷ vật thiêng liêng của lịch sử, nhất là những kỷ niệm và hoài ức về sự ân cần, chu đáo, sự ứng xử tinh tế của Người với mọi người đã cho ta cảm nhận về điều đó. Điều bình dị làm nên sự vĩ đại. Tất cả những chi tiết chân thực, sống động trong sinh hoạt đời thường cho chúng ta những bài học lớn về tầm vóc vĩ nhân. Ngôi nhà sàn Người đã ở và làm việc giữa Thủ đô Hà Nội đã không chỉ hội tụ về đây đồng bào chiến sĩ cả nước, đặc biệt là thế hệ trẻ Việt Nam mà còn biết bao bạn bè quốc tế, từ các nguyên thủ quốc gia, các chính khách, học giả, các nhà hoạt động văn hóa, xã hội nổi tiếng đến những bạn bè thân thiết đã từng có dịp được gặp Bác Hồ, được Bác ân cần đón tiếp. Đó là những người bạn thân thiết của Việt Nam và rất đối yêu mến đất nước, con người Việt Nam.

Thanh tao trong đời sống và lối sống Hồ Chí Minh là một nét đẹp văn hóa, cũng

đồng thời là bản lĩnh văn hóa của Người. Thanh tao ấy là cốt cách của bậc hiền triết Á Đông, đậm bản sắc Việt Nam và cũng lấp lánh tinh thần minh triết Hồ Chí Minh.

Người xa lạ với những lời lẽ đại ngôn, hoa mỹ, cầu kỳ mà sáo rỗng. Người suốt đời tránh xa những biểu hiện của đầu óc lãnh tụ, lúc nào cũng chỉ tâm niệm làm một người lính vâng lệnh quốc dân đồng bào, làm tròn trọng trách do dân ủy thác. Hai mươi bốn năm liền ở cương vị Chủ tịch nước, Người đã tận tâm tận lực vì dân, căn dặn cán bộ đảng viên và *Người thực hành trước để nêu gương* “làm điều lợi cho dân, tránh điều hại tới dân”, phải ghi nhớ và khắc sâu hai chữ dân chủ, không biến thành “quan” chủ, phải ra sức làm tròn bổn phận đầy tớ trung thành, công bộc tận tụy của dân, chớ có lên mặt “quan” cách mạng. Phút lâm chung, trên giường bệnh, Người vẫn chỉ nghĩ về dân, nhất là lo lắng cho nông dân, hỏi xem: “*đê vỡ có nhiều không?*”, “*đã kịp sơ tán dân chưa?*”. Giữa cơn đau quặn thắt trái tim, Người vẫn hướng tới miền Nam, hỏi tin: “*chiến trường miền Nam hôm nay thắng ở đâu?*”. Người còn hỏi: “*sắp đến ngày khai trường rồi, đã lo trường sở, sách bút cho các cháu đến đâu rồi?*”. Người nói một câu cảm động khi những giọt nước mắt của Người nhỏ xuống mặt gối: “*Bác không thể bỏ dân mà đi được*”. Đó chỉ là một vài chi tiết trong cuộc đời cao thượng của Người. Đó là một người chỉ sống để yêu thương, dâng hiến, quên mình.

Thanh tao trong lối sống Hồ Chí Minh còn là sự *hài hòa*, yêu thương con người, yêu thiên nhiên, đất trời, cây cỏ, hoa lá, chim muông,... Với Người, tất cả đều là sự

sống. Người *“nâng niu tất cả chỉ quên mình”*. Người đặc biệt kính già, yêu trẻ, thương bộ đội chiến sĩ dân công. Thanh tao Hồ Chí Minh là vẻ đẹp cao quý của đạo đức và tâm hồn. Một người vị kỷ, vụ lợi, bon chen, vương bận bởi lòng tham không thể có lối sống thanh tao được. Hồ Chí Minh cả đời chỉ vì nước vì dân nên lối sống thanh tao ấy đã thành lẽ tự nhiên trong việc làm, bữa ăn, giấc ngủ của Người. Người cảm thông, chia sẻ, đau nỗi đau của mọi người, mọi nhà. Người hạnh phúc, vui niềm vui từ một ánh trăng soi, một bông hoa nở, một nụ cười, tiếng hát trẻ thơ,... Thanh tao Hồ Chí Minh như có hương sen tỏa ngát. Làng Sen là quê hương của Người. Hoa sen đã trở thành quốc hoa, là biểu tượng muôn thuở của tâm hồn Việt Nam. Hãy nghĩ về ngôi nhà sàn của Người và lời văn đầy xúc động của nhà nhân văn chủ nghĩa Phạm Văn Đồng, người đã nói về ngôi nhà này hay nhất mà ta được biết: *“Người sống trong ngôi nhà sàn đơn sơ giản dị, ngát hương thơm cây cỏ hoa vườn nhưng tâm hồn thì rộng mở bốn phương trời đại”*.

Thanh tao Hồ Chí Minh phản ánh trí tuệ, tâm hồn, tư tưởng và nhân cách của Người. *“Hồ Chí Minh cao mà không xa, mới mà không lạ, to lớn mà không làm ra vĩ đại, chói sáng mà không làm ai choáng ngợp, mới gặp lần đầu đã cảm thấy gần gũi từ lâu”*. Đó là bức họa chân thực và sinh động về nhân cách Hồ Chí Minh được vẽ bằng lời với sức khái quát rất cao, tính biểu cảm rất mạnh.

Hồ Chí Minh mang lối sống giản dị và đây là một trong những gì làm nên tình thương mến của chúng ta đối với Người, làm nên sức hấp dẫn, lôi cuốn, thu hút,

thuyết phục của Người đối với bạn bè quốc tế, đến mức thu phục cả nhân tâm ngay ở phía đối phương. Giản dị kết tinh từ tất cả sự phong phú, sâu sắc, trải nghiệm cuộc sống. *Người giản dị chứ không hề giản đơn*. Đó là chỗ ta cần hiểu đúng về Người. Chúng ta đã từng biết đến câu danh ngôn: Giản dị là nỗ lực cao nhất và cuối cùng của bậc thiên tài. Giản dị trong lối sống Hồ Chí Minh là nét đặc sắc nhất của văn hóa Hồ Chí Minh. Người đã trải qua cuộc hành trình lịch sử 30 năm (1911 - 1941) tìm đường cứu nước cứu dân, đi khắp mọi miền đất lạ, tiếp xúc với bao đối tượng con người, làm đủ mọi nghề để sống, để hoạt động cách mạng. Người cũng trải qua bao nhiều tình huống hiểm nghèo, vượt qua bao thử thách sóng gió, chèo lái con thuyền cách mạng vượt qua mọi thác ghềnh để đi đến đích vinh quang cho đất nước và dân tộc Việt Nam.

Giản dị trong lối sống Hồ Chí Minh là *tinh chất* của cốt cách, bản lĩnh và trở thành phong cách sống của Người. Đây là nơi để *Người hòa vào nhân dân và đời sống của dân*, gần gũi, thương yêu nhân dân, thấu hiểu lòng dân, thấu cảm nhu cầu, nguyện vọng của dân sâu nặng nghĩa tình nhất. Chân lý ở trong đời sống, nhân dân biểu đạt chân lý một cách thành thật, hồn nhiên nhất. Người lắng nghe được tiếng nói của dân cất lên từ đời sống hiện thực. Chân lý và Nhân dân, xét đến cùng đều mang một bản chất giản dị. Giản dị trong lối sống Hồ Chí Minh có cội nguồn từ đó nên bền bỉ, thực chất, tự nhiên. Ta hiểu vì sao, Người uyên bác và uyên thâm, thâm thúy tri thức Đông Tây kim cổ mà tuyệt nhiên không cao đạo, không hàn lâm bác học mà nghĩ

suy và cảm xúc, mà nói và viết như lời ăn tiếng nói của người dân, truyền tải những tư tưởng lớn một cách nhuần nhuyễn, tự nhiên đi thẳng vào lòng dân như những lẽ phải thông thường. Giản dị của Hồ Chí Minh là sự tổng hòa của biết bao sự phong phú, sâu sắc lắng đọng, tổng kết từ những trải nghiệm nên mọi đối tượng, mọi trình độ, mọi cung bậc, sắc thái khác nhau của tâm lý và tình cảm đều có thể đồng cảm với Người, từ lời văn, tiếng nói, trong triết lý, trong văn chương nghệ thuật của Người. Người có sức thuyết phục, cảm hóa lớn từ học giả, trí thức đến người dân thường, từ chính khách, nguyên thủ, lãnh tụ nước ngoài đến bạn bè ở khắp muôn nơi.

Giản dị Hồ Chí Minh càng làm nổi bật tầm vóc vĩ đại của Người, bởi Người thực sự vĩ đại nên Người mới giản dị thực sự, giản dị một cách hồn nhiên, tự nhiên.

Trong lối sống Hồ Chí Minh còn có sự tinh tế, đặc biệt là tinh tế trong ứng xử, trở thành văn hóa ứng xử của Người. Có bao nhiêu chuyện kể mang tính huyền thoại về Người chỉ bởi vì sự ảnh hưởng, lan tỏa của Người về tư tưởng, trí tuệ, đạo đức, lối sống và nhân cách rất đổi lớn lao. Người là một đại trí thức nên trí thức, văn nghệ sĩ được làm việc, tiếp xúc với Người đều cảm nhận sâu sắc nét tinh tế trong ứng xử của Người. Là lãnh tụ của dân, Người đến với dân bằng cả tấm lòng mà cũng bằng cả tình thương, toát lên sự chân thành tinh tế. Người là lãnh tụ của Đảng, nên từ cán bộ cao cấp ở Trung ương đến đảng viên công nhân, nông dân, trí thức đều thấy ở Người là hiện thân của đạo đức, của văn minh, là linh hồn của đoàn kết, của “giữ gìn đoàn kết, nhất trí trong Đảng như giữ gìn con

ngươi của mắt mình”, là “tự phê bình và phê bình có tình đồng chí thương yêu lẫn nhau”.

Là người bạn lớn của các dân tộc trên thế giới, Hồ Chí Minh đem tấm lòng chân thành và khiêm tốn, cả sự tinh tế đầy chất nhân văn và tình người để thắt chặt tình hữu nghị giữa các dân tộc, đưa thế giới đến với Việt Nam và đem hình ảnh Việt Nam đến với bạn bè quốc tế. Tất cả đều giản dị, hồn nhiên, trong sáng và rất đổi chân thành. Tên gọi “Hồ Chí Minh” đã bao hàm lời giải thích về huyền thoại một con người, một cuộc đời: “*Vì một lẽ thường tình, Bác là Hồ Chí Minh*”. Đó là sự gặp gỡ tự nhiên của thanh tao - giản dị và tinh tế trong lối sống của Người. Người giản dị, lão thực, hiền minh chỉ bởi vì cả đời Người đã dâng hiến, hóa thân vì con người và cuộc sống. Người đã mang tên Nguyễn Ái Quốc. Ái Quốc để Ái Dân và Ái Dân là Ái Quốc.

3. KẾT LUẬN

Chủ tịch Hồ Chí Minh, vị cha già kính yêu của dân tộc Việt Nam, đã hy sinh cả đời mình vì đất nước, vì dân tộc Việt Nam, vì nền hòa bình của nhân loại. Người là điển hình mẫu mực và cao quý nhất cho khát vọng độc lập tự do, cho cuộc đấu tranh vì dân chủ, công bằng và bình đẳng. Người đại diện cho sức mạnh giải phóng, sáng tạo để phát triển với nghị lực phi thường, lòng dũng cảm vô bờ bến để suốt đời thực hành lý tưởng cách mạng vì độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội,... Lối sống và nhân cách của Người đã tạo nên những đặc trưng nổi bật như khiêm nhường, thanh tao, giản dị, tinh tế,... mà chúng ta cần phải học tập, noi theo, làm theo Người suốt đời.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Hồ Chí Minh, *trong Hồ Chí Minh (2011), (Toàn tập, 15 tập)*, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
 - *Đường Cách mệnh*, 1927.
 - *Sửa đổi lối làm việc*, 1947.
 - *Đời sống mới*, 1947.
 - *Dân vận*, 1949.
 - *Di chúc* (1965 - 1969).
2. Đảng Lao động Việt Nam (1968), *Điều văn của Ban Chấp hành Trung ương Đảng Lao động Việt Nam do đồng chí Lê Duẩn*, Bí thư thứ nhất (Tổng Bí thư) Ban Chấp hành Trung ương đọc tại Lễ truy điệu Chủ tịch Hồ Chí Minh.
3. Phạm Văn Đồng (2009), *Hồ Chí Minh, tinh hoa và khí phách của dân tộc*, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
4. Hoàng Chí Bảo (2011), *Tìm hiểu phương pháp Hồ Chí Minh*, Nxb. Chính trị - Hành chính, Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh, Hà Nội.
5. Vũ Khiêu (2012), *Hồ Chí Minh, Ngôi sao sáng mãi trên bầu trời Việt Nam*, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
6. Kỷ yếu Hội thảo khoa học quốc tế nhân kỷ niệm 100 năm ngày sinh Chủ tịch Hồ Chí Minh (1990), Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
7. Hoàng Chí Bảo - Trần Thị Minh Tuyết (2016), *Năm tác phẩm tiêu biểu của Hồ Chí Minh, năm bảo vật quốc gia*, Nxb. Lý luận Chính trị, Hà Nội.
8. Di chúc của Chủ tịch Hồ Chí Minh (2015), *Ánh sáng của trí tuệ và niềm tin*, Nxb. Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh.

Ngày nhận bài: 14/5/2017. Ngày biên tập xong: 20/5/2017. Duyệt đăng: 02/6/2017